

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1398

מסכת מנחות נ"ו-ס"ב ♦ מקוואות ט', ג' - י', א'

בס"ד, י"ט אדר תשפ"ו

השבוע בגליון

- ♦ למי שייכים המטבעות המשתלשלים לקופות הצדקה?
- ♦ נסיעת הצלה בשבת, בכחה להציל מהחטא?
- ♦ הנוסע בשבת והתבקש להסיע יהודי חולה לבית חולים
- ♦ מעשה עבירה במזיד, אין לו תקנה

- ♦ אפייה, חימוץ, גילוח במכונה ובסם - נחשבים פעולות של המבצען?
- ♦ הנחת קורה על צוואר חבירו
- ♦ גילוח פאות הזולת באמצעות סם
- ♦ עשיית קידוש על יין ממותק, הנידון, הדעות וההלכה

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

פותחים שולחן

המיוחד שבאכילת שיידי מנחותפותחים שולחן זה היתה הפעם הראשונה בחייו שהוא נאלץ לדפוק על דלתו של אחר כדי לבקש עזרה.

חדשים של רעב עשו את שלהם.

הוא נקש על הדלת ומיד החזיר את ידו לכיס מעילו **הוא** עמד על שטיח "ברוכים-הבאים", מתחבא בתוך עצמו, עיניו מוסתרות מתחת כובע מצחייה, מקשיב בבושה לרעשים שהתעוררו בתוך הבית בתגובה לנקישותיו החלושות. כמעט תקפתו סחרחורת של בזיונות, בושות ורחמים עצמיים, עד שהסיח את דעתו קמעה מן הרגע הבא, וזכר באנשים הטובים שהובילוהו הנה.

הבוקר הוא התעורר רעב מתמיד. יומיים תמימים לא הכניס מאכל מוצק לפיו. במכולת השכונתית הוא לא היה להציג את עצמו כבר שנה תמימה, ובמר ייאושו הוא פנה לשוטט ברחובות העיר. עיניו העצובות ועצמות לחייו הבולטות הסגירו את מצוקתו, ויהודי בעל לב רחב קרב אליו ולחש באזנו, כי ברחוב פלוני אלמוני, מספר 7 קומה 2 מתגורר אדם מיוחד במינו, ממש "כלבא שבוע". אין לך מה להתבייש, הפציר בו ההלך, הוא כל כך שמח לתת לאחרים, זה בנשמתו, אני יכול אפילו להרהיב עוז ולומר לך שתגרמו לו צער רב אם יודע לו שיהודי רעב נמנע לאכול ממאכליו.

הוא לא ידע כיצד, אבל בשעת צהרים הוא מצא עצמו מול ביתו של היהודי מכניס האורחים הנדיב.

דף נה/א ומשמרן שלא יחמיצו

המיוחד שבאכילת שיירי מנחות

בדפים אלו אנו עוסקים בהלכות איסור חימוץ המנחות. סעיף מהלכה זו, ייחודי הוא למנחות בלבד ומסייע לחשוף את מעמדן הנדיר של המנחות ביחס לשאר הקרבנות שהוקרבו במקדש.

דינם של שיירי המנחות, כדינם של הקרבנות! כמבואר בגמרתנו, התורה אסרה לחמץ את המנחות, והיא שונה זאת במספר מקומות. לא זו בלבד, אלא שגם את שיירי המנחה, שאינם מוקרבים על המזבח אלא נאכלים על ידי הכהנים, התורה אסרה לחמץ. בחלקי הקרבנות האחרים הנאכלים על ידי הכהנים, נאמר לנהוג בהם בכבוד, לאוכלם במקום מסוים ובמועד קצוב, אך לא נקבע איסור כדוגמת חימוץ שיירי המנחות, המשווה בין הקרבן בעצמו לבין שיירי הנאכלים על ידי הכהנים. על ידי איסור זה האחרונים ליטשו את הגדרת מהות אכילת שיירי המנחות, ולהלן דבריו המופלאים של הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק, בעל ה"אור שמח" זצ"ל:

"כי המנחה כולה נאכלת לה", רק החילוק באזכרתה [-הקומץ-] נאכל על גבי המזבח שהאש אוכלה, והנותר אוכלים בני אהרן במקום קדוש ("משך חכמה", צו). כלומר, אכילת שיירי המנחות נחשבת כהקרבתם על גבי המזבח! זוהי ייחודיותה של המנחה, שמעלת אכילתה גבוהה לאין ערוך מאכילת בשר שאר הקרבנות. לפיכך, כמובן, אין לחמץ את המנחות, שהרי אין להעלות שאור על המזבח. את חידושו זה הוא חותם בציטוט מדברי מדרש העוסק באכילת מנחות, האומר שהכהן **"אוכל ממה שרבו אוכל"**.

הגאון רבי ב. שמואל הכהן דוויטש זצ"ל ("ברכת כהן, ויקרא), מוכיח יסוד זה על פי סדר פרשיות התורה. בפרשת ויקרא נאמרו דיניהם של הקרבנות הקרבים על המזבח, ובפרשת צו, חזרו ונשנו דיניהם בתוספת דיני אכילת שיירי הקרבנות. שונה מכל הקרבנות היא המנחה, שדיני אכילת שייריה על ידי הכהנים הובאו בפרשת ויקרא. אין לנו אלא להסיק מכך, כי אכילת המנחה על ידי הכהנים, הרי היא כ"אכילת מזבח".

כמו כן, הרמב"ם בספר המצוות מונה את אכילת הקרבנות על ידי הכהנים כמצווה, אך אינו מכליל במצווה זו את אכילת המנחות על ידיהם אלא מחשיבה כמצווה נפרדת. הרי לנו, כי אכילת המנחות שונה מאכילת יתר הקרבנות.

צעילוי נשמת

הקדוש **ערן יוחנן פיקאר** הי"ד
בן יבדלחט"א ר' אליקים ומרת רחל שיחיו
נרצח ביום כ"ד אדר תשס"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הודיה **דבורה טרנר** ז"ל
בת יבדלחט"א ר' דניאל הי"ו
נלב"ע כ"ג אדר תשע"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שאשא מלכה ג'ייקובס** ע"ה
בת הרב מנחם מנדל דסקל ז"ל
נלב"ע כ"ג באדר א' תשס"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה שמחה רובנר** ז"ל בן יבדלחט"א ר' דוד וזהבה הי"ו
נלב"ע כ"ג באדר ב' תשמ"ט **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידו הר"ר דוד וזהבה רובנר שיחיו - פתח תקוה

דף נ/ב, הניח שאור על גבי עיסה

אפייה, חימוץ, גילוח במכונה ובסם - נחשבים פעולות של המבצען?

חובה להקדים בפתח המאמר, כי ספרים וחיבורים שלמים עוסקים בנושא הבא, ובמאמרנו הנוכחי נתמקד בנקודה מסויימת מתוך הנידון הרחב, בהקשר לסוגייתנו.

העמסת גרעיני חיטה לריחים: מקרים שונים ומגוונים הובאו לפני הפוסקים במהלך הדורות, כדי שיחוו את דעתם עליהם, אם אדם שביצע פעולה מסויימת אכן ביצע אותה. נשמע מסובך? פשוט מאד. הנה לדוגמא, בעל ה"מגן אברהם" (או"ח סימן רנ"ב ס"ק כ' ועיין "אגלי טל" מלאכת טוחן ס"ק ח') מביא מקרה של אדם שתפקידו היה להעמיס גרעיני חיטה לתוך ריחים. זאת היתה משימתו. את גלגלי הריחים לא היה עליו לסובב, הללו נהדפו ללא הרף על ידי מים שזרמו במורד הנהר. אדם זה לא "טחן", הוא הניח את החיטים בלבד ובכל זאת הוא נחשב טוחן.

הנחת קורה על צוואר חבריו: כעת נעקוב אחר מקרה פשוט יותר. אדם הניח קורה כבידה מאד על חבריו, וכעבור מספר דקות האומלל נפטר. איש מאיתנו לא יתן למניח הקורה להימלט מעונשו באמתלה שהקורה הרגה את חבריו ולא הוא, שהרי הוא זה שהניחה עליו.

הנחת שאור בפסח על גבי עיסה: עד כאן הדברים פשוטים. משכך, הבה ניתן את מחשבתנו ליהודי שלש עיסה בפסח, ולאחר מכן הניח שאור על גבי העיסה. כצפוי, השאור תסס, החמיץ את העיסה ולפנינו חמץ מושלם. היש לייחס את החמצת העיסה למניח השאור? לכאורה, אין כל הבדל בינו לבין המניח קורה כבידה על צוואר חבריו, שניהם עשו מעשה בעל פעולה מתמשכת המביאה לתוצאה שאינה מוטלת בספק.

פעולת החימוץ מתחדשת לאחר הנחת השאור על העיסה: אולם, אם נבודד לגורמים את שלבי פעולת הקורה ואת שלבי פעולת השאור, נבחין בשוני בולט ביניהם. הקורה מוחצת את הנמצא תחתיה מחמת כובדה. השאור מחמיץ את העיסה בגין תסיסתו. ההיתה הקורה כבידה לפני הנחתה על צוואר הנרצח?

- ודאי שכן. ההיה השאור תוסס טרם הנחתו על העיסה? - ברור שלא. מעתה, מניח הקורה הניח 100 קילו על צוואר חבריו, ויש לייחס אליו את מעשה הריגת חבריו, אך השאור הוא בעל פעולה מתחדשת הגוברת והולכת עם התסיסה - ואם כן, לכאורה, אין לייחס אל מניח השאור את פעולת ההחמצה, משום שהשאור פועל מכח התסיסה הנפעלת **לאחר** הנחת השאור. אכן, זוהי דעתו של הגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל, כי יש לחלק בין המקרים (שו"ת שאילת יעב"ץ ח"מ סוף סימן ט"ז) [לטובת הלומדים נצטט את לשונו הזהב: **"שאפי נתן בו שאור, מ"מ אינו מחמיץ מיד, והו"ל כסוף חמה לבוא סוף צנה לבוא"**, עפ"י הסוגיה בסנהדרין עז/א].

ההוכחה הברורה מסוגייתנו, כי גם הנחת שאור מתייחסת לאדם: ברם, אחרונים רבים תמהים על דעתו של היעב"ץ, לאחר שמסוגייתנו מוכח שלא כדבריו. שהנה, הלכה היא שאסור להחמיץ את המנחות. גמרתנו מביאה את דעת רב, כי הכהן אינו רשאי להניח שאור על העיסה כדי שתחמיץ, וכהן העושה כן חייב במלקות. מאחר שאנו יודעים, כי "לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו", היינו: אדם העובר עבירה שאינה כרוכה בעשייה - אינו לוקה, מוכח מגמרתנו, המצווה להלקות את מחמיץ המנחות, כי העובדה שהעמיד את השאור על העיסה והניח לה להחמיץ, מייחסת לו את כל השלבים הבאים שנוצרו מכוחו. פשוט וברור.

גילוח פאות הזולת באמצעות תער חשמלי: הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (שו"ת "הר צבי" יו"ד סימן קמ"ג), דן בנושא זה לגבי יהודי המגלח את פיאותיו של חבריו בתער חשמלי. אדם זה עובר על איסור "לא תקיפו", למרות שגזיזת השערות נעשית על ידי המכונה, מאחר שהוא מכוון את המכונה על ראש המתגלח ולמעשה "מנהיג" אותה בין התלמים, ואין הנידון דומה למניח בצק שיתפח מעצמו, אלא הספר נחשב כשותף פעיל בכל התהליך מתחילתו ועד סופו.

גילוח פאות הזולת באמצעות סם: אולם, אם נחפש מקרה של ספר הדומה למניח שאור, נמצאנו בספר שיניח סם גילוח על פיאות חבריו, לדעת בעלי התוספות הסוברים כי גילוח הפיאות אסור גם שלא על ידי תער. ספר זה הרי הוא כמניח שאור. שניהם הניחו חומר שפועל את פעולתו במשך מספר דקות, ולדעת היעב"ץ אין לייחס אליהם את הפעולות שהתחוללו בגינם והוא לא יתחייב מלקות על פעולה זו [ועיין שם ב"הר צבי" שהוסיף וכתב לחלק בין סוגייתנו לבין גילוח בסם].

דף נז/ב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו

עשיית קידוש על יין ממותק, הנידון, הדעות וההלכה

שוב אנו ניצבים בפני נידון הלכתי מעניין מאד, המשלב בתוכו את דיני בית המקדש עם הלכות הנוגעות לחיי היום יום. הדברים אמורים לגבי היין הראוי לקידוש בשבת המלכה. במסכת בבא בתרא (דף עז/א) מבואר: "אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח". בעזרת ה' בעת לימוד מסכת בבא בתרא במסגרת הדף היומי, נרחיב בנושא יין הפסול לקידוש, כגון, יין שריחו רע. אך במאמר זה נתמקד בשיטתו הייחודית של הרמב"ם (הל' שבת פרק כ"ט הל' י"ד) הפוסק: "אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו, כך אנו מורין בכל המערב". פסיקתו זו מבוססת על הוראת התורה הנידונה בסוגייתנו, כי (ויקרא ב/א) "כל שאור וכל דבש לא תקטירו

קומה שנייה, הוא זכר. קיבתו הריקה התכווצה כגוש ברזל והכבידה עליו, בקושי רב הצליח לעלות את המדרגות. אנשים חלפו ועברו על פניו, והוא הרגיש כיצד שערויות הולכות ומלבינות קצווה אחר קצווה. נורא ואיום.

הרהורי נקטעו באחת. עין גדולה בחנה אותו דרך העינית שבמרכז הדלת, והוא השתדל לשוות לעצמו ארשת פנים רצינית ומהוגנת. כעבור שניות נפתחה הדלת.

מתחת לכובע המצחיה שלו, הוא הבחין בגרבי כותנה נתונות בפוזמקאות יוקרתיות השוקעות בתוך שטיח רך חמים ונעים.

שקט.
הפוזמקאות החלו לנוע בחוסר סבלנות, והדלת החלה לסוב על ציריה המשומנים כדי לשמש כחייץ מגן בין בעל הבית לאורח הבלתי קרוא.

שקט.
הוא לא היה מסוגל לדבר. **כמעט** נסגרה הדלת, והוא הצליח לפלוט בהיסוס: "אדוני, האם מקבלים כאן ארוחות?"

- "כן בוודאי. יש רק לבצע מספר עבודות תחזוקה לפני שמגיעים למנה העיקרית. תכנס בבקשה", החווה בידו בתנועה אצילית.

מידענו הרים מעט את מבטו, אך הוא לא הספיק לראות את החיוך הקליל שריחף על פני בעל הבית - "מכשיר שואב האבק נמצא בארון השרות, מברשת לניקוי הספות תמצא ב...".

שעות ארוכות ומתישות חלפו עליו בעבודות בית מידי פעם הוא ארוהה את צמאונו במי ברז, אך הארוחה המובטחת בוששה לבא. כה התבייש, שלא שאל מאומה. מה שיהיה, יהיה.

בשעות אחר הצהרים המאוחרות הוא הביט בגאווה על הבית המצוחצח, נקש חלושות על דלת חדרו של בעל הבית שפרש למנוחת צהרים קלה, ובלא אומר פרש את זרועותיו לכל עבר כאומה, הנה, ביצעת את חלקי, הבה לי את המגיע לי!

- "עובדה יפה מאד. באמת יפה. אין מה לדבר. כעת, כמובן, מה שמגיע - מגיע".

הוא עצם את עיניו לאות, ונתן דרור למחשבותיו. זמן רב כל כך הרגיל את עצמו לעצור בכח מחשבות מענגות על מאכלים טעימים לחיך - הייסורים שבאו בעקבותיהם היו מרים וקשים. הפעם, כך הרגיש, יש שחר לפעולתו, והוא עומד להגיע בצורה הטובה ביותר שיכול היה לקוות לה.

הוא יתחיל מהמנה האחרונה. לפתן ממותק היה הדבר האהוב עליו ביותר, והוא גם ידע כי הלפתן פותח את התאבון. זה עוד חסר לו, שקיבתו תתמלא ולא יעלה בידו לאכול את כל האוכל שיוגש לו. חלילה. הוא לא ישאיר כאן אפילו פירור. חמתו עלתה בו. בוודאי, עבודה קשה כל כך, ניקוי וילונות, צחצוח כלי כסף, פירור, אפילו לא חצי פירור ייסר על השולחן. הוא עוד הספיק להסס אם העוף יהיה צלוי או מבוטל, כאשר לפתע

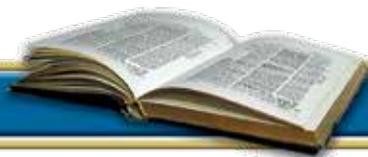
שם לב, כי בניגוד למצופה, נחיריו הרגישים אינם חשים בניחוח של מאכלים. הוא נשם עמוקות, המתין מעט, ומלבד ריחם החרוף של חומרי הניקוי השונים שפיזר בעמל בכל פינות הבית, לא עלה באפו מאומה.

הוא פתח את עיניו בחשט, והבחין בבעל הבית העומד מולו בידים שלובות וממתין. "אני מבין ששקעת במחשבות, אפשר להמשיך את שיחתנו?"

- "כמובן, כמובן".
- "ובכן, כפי שאמרת ליך, עבודה יפה מאד. באמת יפה. אין מה לדבר. כעת, כמובן, מה שמגיע - מגיע", ותוך כדי כך לפת את זרועו המותשת של העובד המסור, הובילו לעבר פתח היציאה, פתח את דלת העץ המפוארת והצביע על הדלת שממול, "שם מחלקים את האוכל. בתאבון".

הוא הודה לו מקרב לב, ובצעדים מאוששים פסע לעבר דירת האוכל. הפעם הוא יקבל את שלו בזכות ולא בחסד.

הדלת היתה פתוחה. דלת פשוטה ומזמינה, בלי שטיח כניסה, ללא גינונים, פשוט להכנס. הוא נכנס. קולות דיבור הגיעו לאזניו, הוא הלך בעקבותיהם וגילה כעשרה אנשים יושבים סביב שולחנות נאים וסועדים את ליבם.

"שב בבקשה", פנה אליו מאן דהוא, ככל הנראה בעל הבית, "תוך מספר דקות תקבל את מנתך".

הוא התיישב במקום פנוי, וסקר במבטו את כל הנוכחים, תוך כדי ניסיון לנחש איזו עבודה ביצע כל אחד מהם עד שזכה להתיישב ליד השולחן. היתה לו הרגשה נעימה. אחוות העמלים. הנה, עוד אנשים עבדו כל כך קשה כדי לקבל ארוחת צהריים. הוא חש את עצמו כחלק מגושב מקבוצה, וזה עשה לו טוב.

הוא שלח מבט אל האדם שישב מולו וסעד את לבו ברצינות, ושיגר לעברו משפט סתמי:

- **"בימי חיי לא הפעלתי שואב אבק"**.

הלה אפילו לא הרים את ראשו מצלחת המרק. - **"אתה שומע, אף פעם גם לא צחצחתי כלי כסף"** - **הסועד** הרים את ראשו ושני סימני שאלה ריצדו בעיניו. משהגיע למסקנה כי היושב מולו אינו מעורער בנפשו, הגיב:

- **"על איזה שואב אבק אתה מדבר?"**.

- **"כאן, בעבודה של האוכל. נאלצתי לנקות בית שלם כדי להכנס לכאן. שואב אבק, חומרי ניקוי..."** - **הסועד** החל לפקפק במסקנתו, והרהר לעצמו בעצבות, כי גם אנשים שפויים משתגעים כשהם מתחילים לאוכל.

אך הלה לא הרפה. "אתה לא יודע על מה אני מדבר? חצי יום עבדתי קשה כדי להגיע לכאן, שואב אבק, חומרי ניקוי..."

הסועד קם ממקומו, התיישב ליד מידענו, שם את ידו על כתפו וביקש: "עשה לי טובה, תתחיל לספר מהתחלה. לא הבנתי כלום".

במשך שעותיים תמימות הוא לא היה מסוגל להכניס מאומה לפיו. התברר לו כי הוא דפק על הדלת הלא נכונה. לו רק היה נכנס ישר לבית זה, היה זוכה לאכול מיד. איתרע מזלו, והוא דפק על הדלת הלא נכונה, אצל השכן הנוכח...

משל זה נוהג הגאון ר' חיים ברוך נבנצאל שליט"א לספר, כדי להמחיש כי בסופו של דבר הכל אוכלים מידו של הקב"ה, המאמצים והטרחה אינם משנים את התוצאה! "הזן את העולם כולו".

הדברים הרי גלויים לעין. כולנו רואים אנשים המתאמצים לפרנסתם מעל ומעבר, והתוצאות... ואילו אחרים משיגים כפליים ברבע מאמץ.

"הוא נתן לחם".

אם יש בסיפור זה כדי לזרז עוד יהודי אל שיעור הדף היומי, עוד יהודי אשר יפנה שעה קלה מסדר יומו העמוס כדי לקבוע עיתים לתורה - דיינו. **על** אחת כמה וכמה, שרבות אלפי ישראל, קובעי עיתים לתורה בכל יום, נוהגים כך לאורך חייהם, ומפנים מזמנם היקר כדי לעסוק בתורת הנצח, מתוך אמונה, הבנה וידיעה ברורה, כי "זמנם" הוא "זמנו", "כספם" הוא "כספו", ו"הצלחתם" היא "הצלחתו".

ברוך ה'.

למעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף נז/ב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו **יתר מתוק מדבש**

התורה הורתה (ויקרא ב'יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה".

אמר האדמו"ר מגור, בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, למרות שהדבש מתוק מאין כמוהו, אין מתוק יותר מאשר לקיים את מצוות התורה...

דף נח/א מוצא שפתיך תשמור

אמת!

ה"חזון איש" זצ"ל נהג להתפלל מדי יום מנחה גדולה בשעה מסיימת.

ממנו אשה לה". כלומר, מאחר שאין להקריב קרבן ומנחה שיש בהם דבש, גם אין לקדש על יין שיש בו דבש. אלא, שעלינו לחדד היטב את הגדרת איסור הקרבת קרבן עם דבש, כדי להבין את שיטתו של הרמב"ם. זאת נעשה בסיועו של הגרי"ז מבריסק זצ"ל, כלהלן.

מאכל שמעורב בו דבש, הופך לסוג פסול, או שהדבש שבו פסול? כאשר נבקש להתבונן באיסור להקריב קרבן או מנחה שיש בהם דבש, נמצא, כי באפשרותנו להגדיר את האיסור בשתי הגדרות שונות זו מזו. אפשר, שהתורה אסרה את הקרבת הקרבן, מאחר שעל ידי הקרבתו יעלה הדבש על המזבח, והתורה ביקשה למנוע העלאת דבש על המזבח ("מנחת חינוך" מצווה ק"ז אות ד). יתכן גם, כי קרבן או מנחה שמעורבים בהם דבש, נפסלים בעצמם! כלומר, איסור העלאתם על המזבח אינו כדי למנוע את הקרבת הדבש בלבד, אלא כיום הם בעצמם הפכו לסוג שאינו ראוי לעלות על גבי המזבח נשוב כעת להוראת הרמב"ם, כי אין לקדש בין שמעורב בו דבש, ונבחין על נקלה, כי ניתן להבינו רק באמצעות ההסבר השני. שהנה, אם הקרבן שהתערב בו דבש אינו אסור באיסור עצמי, קשה עד למאד להבין הלמאי חבית יין שטיפת דבש נפלה לתוכה אינה ראויה לקידוש. הרי היין עצמו הוא מן הסוג הראוי לניסוך על גבי המזבח, אלא שמניעה צדדית, שאין להעלות דבש על המזבח, גורמת לכך שלא ינסכו בו. אולם, אם יין שמעורב בו דבש מקבל איסור עצמי לכל יוקרב על גבי המזבח והופך לסוג יין פסול, מובן היטב מדוע אין לקדש בו בשבת (עיין בכתבי הגרי"ז ועיין שם נוסחה שונה).

"דבש מהו?" הבנו, איפוא, את ההגדרות שעליהן מושתתת פסיקת הרמב"ם, וכעת שומה עלינו לברר, אם יין שמעורב בו דבש בלבד נפסל, או אולי גם סוכר שהתערב בין - פוסלו. לשם כך, יש לבדוק "דבש" מהו. ובכן, רש"י הוא הראשון המתייחס לנושא זה, בכותבו (ויקרא ב'יא): **"כל מתיקת פרי קרויה דבש"**. הרדב"ז (ברמב"ם ה' איסורי המזבח פ"ה הל' א') מבאר, כי מן ההכרח שכל מתיקות הפרי דבש היא, שהרי את דבש הדבורים אנו אוכלים למרות שהוא "יוצא מן הטמא", מן הדבורה, שכן, הוא מלוקט מן הפירות. כלומר, לא הותר הדבש אלא משום שהדבורה מלקטת את צוף הפירות ופולטתו ללא הוספת חומר מגופה. ומשחומר זה נקרא דבש, ברור, כי מתיקות הפירות דבש היא (ועיין שם עוד ב"משנה למלך"). מעתה, לשיטת הרמב"ם, אין לקדש על יין ממותק בסוכר, שהרי הסוכר גדל בקרקע. כעת, הבה נקרא בצוותא את ההלכה הבאה ב"שולחן ערוך", ונווכח כמה סברות, שיטות ודעות מסתירות מאחורי המשפטים הקצרים (א"ח סימן רע"ב סעיף ח'): **"מקדשין על... יין שיש בו דבש, ויש אומרים שאין מקדשין"**. הרמ"א פוסק: **"המנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו... שיש בו דבש (אגור)"**. כלומר, אם לפנינו שני יינות, האחד ממותק וטעים והשני יין צלול שטעמו פחות ערב, יעדיף את היין הטעים.

דף ס/א מי בעינן שימה כתינה

למי שייכים המטבעות המשתלשלים לקופות הצדקה?

קופת הצדקה המפורסמת שעמדה בבתייהם של אבותינו בגולה, יועדה להחזקת עניי ארץ ישראל שחירפו את נפשם על התורה ועל העבודה בארץ הקודש. פעם אחת אירע, שיהודי קהילה מסויימת נזקקו לסכום גדול עבור מטרת צדקה חשובה והועלה רעיון להשתמש בכספי הצדקה שהצטברו בקופות הצדקה עבור מטרה זו.

הקופה שייכת לעניים, והם זוכים במטבעותיה: ובכן, כאשר אדם נודר צדקה עבור עני פלוני, נחלקו האחרונים אם הוא רשאי לשנות מדיבורו ולהעניק את הצדקה לעני אחר (עיין "קצות החושן" סימן ר"ב). אולם, במקרה דנן, טען הגאון רבי מרדכי זאב אטינגא, מחבר ספר "מפרשי הי"ם" על בבא קמא וגיסו של בעל ה"שואל ומשיב", כי לכל הדעות, אין בעלי הקופות רשאים לתת את כספי הצדקה שנצברו בהן לעניים אחרים. זאת, מאחר שהקופה שייכת לעניים, וברגע שהמעות הוכנסו לתוכה, העניים זכו בהן ושוב אין אדם רשאי ליטול מהן את ממונם (ש"ת "מאמר מרדכי" סימן ט"ו). אלא, שבעל ה"בית יצחק" (ש"ת א"ח סימן כ"א ס"ק ב') טוען, כי לפני ההכרעה בנושא זה, יש לתת את הדעת על דברי בעלי התוספות בסוגייתנו, כלהלן.

בגמרתנו מבואר, כי "נתינת" הלבונה במנחה האמורה בתורה, משמעה נתינה בשיעור כזית. בעלי התוספות (ד"ה "מי בעינן שימה דומיא") מבארים, כי כל נתינה שבתורה אינה נתינה של "כל שהוא", אלא נתינה בעלת שיעור. כאשר מדובר לעניין מאכלים הרי שהנתינה מוגדרת ככזו רק בנתינת "כזית", ואם בממון עסקינן, רק נתינת ממון שווה פרוטה נחשבת "נתינה".

והנה, במצוות צדקה אמרה התורה (דברים ט"ו) **"נתון נתן"**, וציוותנו לתת צדקה לעני המבקש ממון ולא להחזיר את פניו ריקם. מכאן, שמצוות צדקה מתקיימת בנתינת פרוטה לכל הפחות, והנותן צדקה פחות משווה פרוטה, לא קיים את המצווה.

כעת, ממשיך ה"בית יצחק" לטוות את רעיונו, ניווכח, כיצד "רווח" זה שהעניים זכו בו ברגע זה, שיש לתת להם פרוטה לכל הפחות, יעמוד לרועץ לעניי קופת הצדקה שבה אנו עוסקים.

הקופה שייכת לעניים, ומשום כך אינם זוכים במטבעותיה... כל בר דעת מבין, שבעל הבית המשלשל מעות לקופת הצדקה, מבקש בכך לקיים מצוות צדקה. לאור האמור, גם אם הלה יניח מספר דינרי זהב בקופה הוא לא יקיים את המצווה, שהרי עניי ארץ ישראל רבים המה, ובו ברגע שהוא מזכה להם את הצדקה היא מתחלקת ביניהם בשווה, ונמצא שכל אחד מהם זוכה בפחות

משווה פרוטה והוא לא קיים את המצווה... האפשרות היחידה העומדת בפני בעל הבית היא להתנות, כי הוא אינו מזכה את המעות לעניים, עד שיגיעו לידיהם, והללו שהמעות יגיעו לידיהם בוודאי יזכו בנתח ששוויו אינו פחות מפרוטה, וכך יזכה לקיים את המצווה. מעתה, לא ניתן לומר כי אין רשות ליטול מעות מקופת הצדקה אחר שזכו בה "ענייה", שהלא בעל הבית אינו מתכוון להקנות להם את המעות...

לבסוף הוא מסיק, כי למרות הכל, שונה היא מצוות צדקה מכל נתינות האמורות בתורה, שגם הנותן צדקה בפחות משווה פרוטה מקיים את המצווה (עיינין שם בהוכחותיו. וכן נקט המהר"ל דיסקין זצ"ל, ועיינין ב"דרך אמונה" ה' מתנות עניים ה' א' ב"ביאור הלכה").

רבני בית מדרשנו סיימו נידון יפהפה זה מתוך התפעלות ואמרו, "ראו מה יפה כוחה של שורה בתוספות במסכת מנחות העוסקת בנתינת לבונה בקומץ מנחה, עד שהיא מגעת לקופות הצדקה שבכל בית יהודי..."

דף טו/א ופרש מצודה להעלות דגים

נסיעת הצלה בשבת, בכחה להציל מהחטא?

הראשונים נחלקו בסוגייתנו במחלוקת יסודית ביותר לגבי הלכות שבת, אשר השלכותיה מעשיות כל כך, שבלתי ניתן להמנע מפירוט השיטות, לכל הפחות בקצרה. כמעט בכל שבת, נזקקים להסיע חולה לבית חולים. כמובן, שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה, ומצווה מן התורה לחלל עליו את השבת. במאמר שלפנינו נבדוק, אם מעשה עבירה שבסופו של דבר הציל חיים נחשב כמעשה עבירה.

בסוגייתנו נחלקו רבא ורבה במקרה הבא [לפי האיכא דאמרי]. יהודי שהיה באגם בשבת קודש ועסק בדיג. להפתעתו הרבה, כאשר העלה את הרשת מן המים, בנוסף לדגים שנאחזו בה, פרפר בתוכה תינוק קטן אשר חייו ניצלו על ידי הדיג. לדעת רבה, הדיג פטור ממעשה חילול השבת שכן נשאל עליו הדגים מן המים, שהרי סוף סוף במעשה זה הציל את התינוק. רבא חולק וסובר, כי מאחר שכוונתו היתה לדיג בלבד, התוצאה הנלווית למעשהו אינה משנה אותו ממעשה עבירה למעשה הצלה. להלכה, נחלקו הראשונים. הרמב"ם (הל' שבת פ"ב הל' ט"ז) פוסק כי הדיג פטור, והראב"ד חולק וסובר שהוא חייב.

הנוסע בשבת והתבקש להסיע יהודי חולה לבית חולים: מכאן, שכאשר נבקש לדעת אם יהודי שחילל את השבת על ידי נסיעה ברכבו, ולפתע עצרוהו באמצע הרחוב כדי שישיע לבית החולים יהודי שהתעלף, חייב על נסיעתו עד שנקלע למקום שבו נדרש לחלל את השבת להצלת החולה, הרי שלדעת הראב"ד הוא חייב ולדעת הרמב"ם הוא פטור, משום שהתברר כי נסיעתו לאותו מקום הצילה חיים. ברם, הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר והם תלויים בשני סייגים, כפי שיבואר להלן

מעשה "הצלה", רק אם כבר היה צורך בהצלה: הגאון רבי יהודה נאג'ר טוען (לימודי ה' לימוד ר"ג, עיינין שם שהוכיח כן מתוס' בסוגיין, וכן מצדד ה"אמרי בינה" ה' י"ט סימן ג' ד"ה ודע), כי כל נידון סוגייתנו אינו אלא כאשר מעשה העבירה התרחש לאחר שהיו זקוקים למעשה חילול השבת לצורך ההצלה. אך אם בשעת העבירה לא היה בה צורך כמעשה הצלה, כגון, נהג המכונית שהחל את נסיעתו עוד טרם החולה לקה בליבו, לכל הדעות לא ניתן להחשיב את מעשהו כמעשה הצלה, ורק על נסיעתו עם החולה הוא פטור, אך לא על נסיעתו קודם לכן [ועיינין שם עוד בספר "תורת היולדת", שיש להעדיף לכתחילה את הנהג שומר השבת, שאינו נוסע אלא משום פיקוח נפש].

מעשה עבירה במזיד, אין לו תקנה: בנוסף לכך, קיימת מחלוקת אחרונים בדעת הרמב"ם. הגאון רבי מאיר אויערבאך זצ"ל ("אמרי בינה" שם) כותב, כי פסקו של הרמב"ם, שמעשה העבירה נחשב כמעשה הצלה, מתייחס הן למקרה שהעבירה נעשתה בשוגג והן אם נעשתה במזיד. אולם, הגאון בעל "צפנת פענח" (פ"ב מהל' שבת) חולק וסובר, כי לא נאמרו דברי הרמב"ם אלא במעשה עבירה בשוגג, אך יהודי שחילל שבת במזיד, לא יועילו לו כל מעשי הצלה שבעולם כדי להפוך לטובה את כוונתו הזדונית. מעתה, לדעת ה"צפנת פענח", אם הנהג נסע בשוגג, עדיין דינו תלוי ועומד במחלוקת הרמב"ם והראב"ד. אך אם חילל את השבת במזיד, נסיעתו עד למקום החולה נחשבת כחילול שבת גמור גם לשיטת הרמב"ם (עיינין באריכות בספר תורת היולדת, פרק י"ג הערה ט', שייחס שיטה זו לביאור הלכה ולקובץ הערות) [ראוי לציין את דברי ה"שפת אמת" ו"החזון איש" מנחות מ"ב י"ח, שצידדו לומר, כי הנידון בסוגייתנו הוא לגבי חיוב חטאת בשוגג, אך לכל הדעות במזיד הוא פטור מעונש].

מעשה ונתקשו לכנס מניין לבית הכנסת שבביתו לשעה האמורה. רק רבע שעה לאחר השעה הקבועה נמצא העשירי למניין. אלא שאז צצה בעיה חדשה. אחד הנוכחים שאל את ה"חזון איש", "הזמנתי אדם לביתי לשעת הצהריים, ועקב איחור התפילה, אותו אדם ימתין עלי, מה עלי לעשות? אין כאן שאלה כלל, השיב ה"חזון איש", יבטל המניין על ידך, ומדיבור האמת לא תזוזו! **ואכן** כך היה - נתבטל המניין אותו יום... ("מדבר שקר תרחק", קמ"ג).

דף נח/א שאור בל תקטירו

... ולמה אין מערבין בה דבש

בנוסח "פיטום הקטורת" נאמר: "אילו היה נתון בה קורטוב של דבש, אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה. ולמה אין מערבין בה דבש? מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" (סידור התפילה).

אריכות זו, לשם מה באה?

הרדב"א (ח"ד סימן א' ק') פירש, כי נוסח זה בא לשלול את הסברה שלא נאסרה אלא הקטרת דבש כשהיא לעצמה, ולא בעירוב מעט ממנו במנות אחרות, לכך אמרו "...מפני שהתורה אמרה ... לא תקטירו ממנו; אפילו מעט ממנו, קורטוב של דבש - אסור. **והרבי** מקוצק זצ"ל פירש על פי דרכו: ולמה אין מערבין בה דבש? - מפני שהתורה אמרה: אל תלאה עצמך לחפש טעם. אסור וזהו!...

דף נח/א קרבן ראשית תקריבו

שביל הזהב

שאור - אמר ה"שואל ומשיב" - מסמל את החמוץ ביותר, ודבש מסמל את המתוק ביותר. שני קצוות יש לבחור בשביל הזהב, לא להקצין לימין ואף לא לשמאל (רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ב): אין להקריב לא שאור ולא דבש לעבודת ה'. אולם, כשאדם מתחיל בעבודת ה' - "קרבן ראשית תקריבו אותם" - **עליו** לילך על גבול הצד שכנגד כדי לשבר את המידות, ורק לאחר מכן לשוב אל הדרך הממוצעת... כפי שכתב הרמב"ם ("טללי אורות", ויקרא).

דף נט/ב שימה כל דהו

שימה ונתינה

הגמרא מלמדת, כי 'שימה' פירושה 'משהו', בכמות מזערית, אולם 'נתינה' עניינה בשיעור חשוב. **בכך** פירש הנצי"ב את הפסוק האומר: "וכל מדוי מצרים הרעים... לא ישמם בך ונתנם בכל שונאיך". כך, אפילו שימה כל שהוא לא תהא, אולם **בשונאיך** - נתינה בשיעור חשוב... ("אישים ושיטות", ס"ד). **ונשם** רבי יוסלי מסלוצק, תלמיד הגר"ח מולאז'ין זצ"ל, נמסר: "והנהגה טובה לכל הבוטחים בשמך באמת" - שכר **ותן** שכר טוב על כלל הבוטחים בשמך באמת" - שכר בשפע. **ושיים** חלקנו עמהם לעולם" - אם איננו ראויים, זכנו לפחות במשהו... (עובדות והנהגות מבית בריסק, ג' - צ"ג).

דף סב/ב דאין מעבירין על המצוות

ושמרתם את המצות

מספר ימים לפני פסח, התאונן עני לפני רבי דוד מללוב על מצבו הגרוע ועל פרנסתו המצומצמת. **קם** רבי דוד והעניק לו את מצותיו המהודרות. לתמיהת מקורביו הסביר: **למדנו** מ"ושמרתם את המצות" שיש להדר בשמירת מצות מצווה, אולם, משם גם למדנו דין נוסף: מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה ["ושמרתם את המצוות" - חז"ל], מה לי "ושמרתם את המצות" זה או "ושמרתם את המצות" זה?...

לעילוי נשמת
הרה"צ ר' **יעקב מרדכי מקוביץ** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ח"י באדר ב' תשכ"ז
תנצב"ה
הנוצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר **צבי מקוביץ** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **שלמה לוי** ז"ל בן לוי ז"ל
ובנו **יאיר לוי** ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע י"ט באדר תשע"ב
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **ישראל מרגלית** ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע כ"ב באדר א' תשס"ה
תנצב"ה
הנוצח ע"י ידידינו
הר"ר **יעקב מרגלית** ומשפ' שיחיו - פרדס חנה